

Libro Branco do cooperativismo en Galicia

XUNTA DE GALICIA

Libro Branco do cooperativismo en Galicia

XUNTA DE GALICIA

Edita:

Xunta de Galicia
Consellería de Asuntos Sociais, Emprego e Relacións Laborais,
Dirección Xeral de Relacións Laborais
Consello Galego de Cooperativas

ISBN: 84-453-3768-8

Depósito Legal: C-685-04

Imprime: Litoror

Equipa de traballo**Coordinadores:**

Coordinador xeral: Higinio Mougán Bouzón, xerente da Asociación Galega de Cooperativas Agrarias- AGACA

Coordinadora técnica: María Coutinho Villanueva, subdirectora xeral de Cooperativas e Economía Social (Consellería de Asuntos Sociais, Emprego e Relacións Laborais)

Coordinador científico: Manuel Jordán Rodríguez, profesor titular de Economía Aplicada e membro do Consello Científico do Instituto de Estudos e Desenvolvemento de Galicia (IDEGA) da Universidade de Santiago de Compostela.

Grupo de traballo:

- Amelia Belmonte Espada, xefa de Benestar Social do Concello de Ourense.
- María José Cabaleiro Casal, profesora titular de Economía Financeira e Contabilidade da Universidade de Vigo.
- Daniel Ferreiro Otero, técnico da Asociación Galega de Cooperativas Agrarias- AGACA
- Constantino Gago Conde, consultor e membro da Federación de Empresas Cooperativas-SINERXIA.
- Jesús González Vázquez, xefe de servizo de Fomento Asociativo (Consellería de Política Agroalimentaria e Desenvolvemento Rural).
- Lino José Lema Bouzas, xefe de servizo de Desenvolvemento Pesqueiro (Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos).
- Manuel Pérez Losada, xefe de servizo de Cooperativas e Economía Social (Consellería de Asuntos Sociais, Emprego e Relacións Laborais).
- M^a del Mar Pernas Márquez, xerente da Unión de Cooperativas de Traballo Asociado- UGACOTA.
- Miguel Sáenz de Viteri Fernández, avogado.

Outros colaboradores:

- Miguel Filgueira Touriño, vicepresidente da Unión de Cooperativas de Ensino de traballo Asociado de Galicia- UCETAG.
- José María Pardo Montero, presidente de Caixa Rural Galega

- Rocío Carbón Sueiro, traballadora social, directora de AFORESS.
- Jesús Dopico Castro, profesor titular de Economía Aplicada, Universidade da Coruña.

Bolseiros de Investigación:

- Xesús do Río da Torre (IDEGA- Universidade de Santiago de Compostela)
- Laura Rodríguez Espasandín (IDEGA- Universidade de Santiago de Compostela)
- María Pose Méndez (IDEGA- Universidade de Santiago de Compostela)
- José Manuel Varela Ferreira (IDEGA- Universidade de Santiago de Compostela)
- Sílvia Gomez Cortés, Universidade de Vigo

Secretaría técnica:

María Luisa Núñez Rodríguez (Consellería de Asuntos Sociais, Emprego e Relacións Laborais).

Asesoramento estatístico:

Juan Carlos Estévez Núñez, profesor de Métodos Cuantitativos para a Economía e a Empresa da Universidade de Santiago de Compostela

Asesoramento lingüístico:

Manuel Bermúdez Blanco

Enquisa de opinión aos socios das cooperativas:

Obradoiro de Socioloxía, S.L.

E máis de douscentos axentes cualificados e cooperativas: sen o seu concurso este Libro Branco non sería posíbel.

Tampouco sería posíbel sen a colaboración e a xenerosidade na cesión de información por parte da equipa de traballo que desenvolve o proxecto P.I.C. EQUAL-ESPADELADA ES-313: A xestión do cambio nas cooperativas de ámbito rural en Galicia e o seu contorno socioeconómico.

Libro Branco do cooperativismo en Galicia

Consellería de Asuntos Sociais, Emprego e Relacións Laborais
Consello Galego de Cooperativas

Teño a satisfacción de presentar o resultado do intenso traballo que contén o informe raíz sobre a situación do conxunto do cooperativismo en Galicia e permitirá fixar as bases do seu impulso para o futuro.

As máis diversas correntes do pensamento social, económico e político consideran o cooperativismo como instrumento importante na solución dos problemas económicos e sociais, en canto que pola súa flexibilidade achega respostas diante de necesidades cambiantes da economía e da sociedade.

É de xustiza o recoñecemento á presenza do cooperativismo en Galicia, certamente significativa, que se pon de manifesto, entre outros datos, no número de máis de 83.000 socios, o que significa a existencia de cooperativistas nun de cada once fogares galegos.

Por outra parte, máis do 2% dos ocupados galegos están vinculados ao cooperativismo, cunha contribución cualitativa que se reflicte no maior nivel de estabilidade, de igualdade de xénero e na presenza en actividades vinculadas cos sectores primarios.

Ademais, o cooperativismo ofrece valor ao conxunto da economía xa que o seu volume de facturación total achégase aos 2.300 millóns de euros cun valor engadido bruto total próximo aos 362,1. Por referírmonos ao cooperativismo agrario, é salientábel que ten presenza en 120 concellos, a maior parte dos do medio rural, o que constitúe, sen dúbida, un factor beneficioso para o asentamento da poboación.

Amais disto, as cooperativas permiten unha racionalización de custos, a mellor compatibilización da vida profesional e familiar, a formación dos socios, o acceso a mecanismos de información e presenza nos foros de decisión sectorial que lles afectan.

Por outra parte, estamos diante dunha fórmula empresarial válida como calquera outra das máis usuais, que en moitos casos presenta vantaxes sobre outras modalidades, derivadas da adscrición

voluntaria, a comunidade de intereses e a unidade entre os socios. Isto carrega un nivel de compromiso coa empresa forte en comparación con outro tipo de sociedades. Así, o cooperativismo acredita unha importante capacidade de resistencia ás crises, con comportamentos anticíclicos e de mantemento do emprego en circunstancias adversas.

En definitiva, o cooperativismo galego intégrase, para todos os efectos, positivamente no seu contorno natural e ofrece influencias beneficiosas en factores como rendas e emprego, desenvolvemento local, permanencia dos proxectos, formación, educación e benestar.

Por canto antecede e polo que de maneira nida se identifica neste libro, esta fórmula de economía é merecente de posta en valor e de apoio.

O goberno que me honro en presidir vai considerar as liñas que marca este Libro como un referente de actuación; velaí o camiño das cooperativas galegas; velaí o futuro de moitos galegos e galegas, de Galicia.

Manuel Fraga Iribarne
Presidente da Xunta de Galicia

Presentación

A asunción da competencia exclusiva en materia de cooperativas e a promulgación da primeira Lei de cooperativas de Galicia, constituíron feitos de singular importancia para o movemento cooperativo galego. O desenvolvemento do marco normativo propio e, máis en concreto, a posta en marcha do Consello Galego de Cooperativas como máximo órgano de promoción e difusión do cooperativismo na comunidade autónoma e como órgano consultivo e asesor das administracións públicas galegas, supuxo culminar unha etapa dotando de marcos institucionais propios a un constante labor de apoio a esta fórmula empresarial, realizada en sintonía coas súas asociacións representativas.

Abriuse desde entón unha nova etapa que entronca cos principios xerais que a nosa lei define como orientadores da actuación da Xunta de Galicia. Deste xeito, considérase plenamente vixente o recoñecemento do interese social que ten a promoción e o desenvolvemento das sociedades cooperativas e cúmprese o mandato de realizar unha política de fomento que lles permita acadar os seus obxectivos económicos e sociais.

Con esta premisa o Consello Galego de Cooperativas abordou a necesidade de contar con ferramentas de impulso e promoción do cooperativismo. A primeira delas un estudo de diagnóstico do cooperativismo galego, dado que, metodoloxicamente, a técnica de planificación estratéxica implica a previa análise da realidade, dando participación aos colectivos e persoas máis cualificados do contorno, coa finalidade de que a diagnose resulte contextualizada e coherente.

A elección da metodoloxía non resultou indiferente, primouse a participación nun sistema de traballo cooperativo que permitise integrar as distintas sensibilidades, conformando un grupo de expertos procedentes do cooperativismo, da universidade e da propia administración. Contouse, ademais, co asesoramento dun amplo grupo de expertos procedentes dos máis diversos sectores, articulándose

unha máis ampla participación do conxunto do sector nun terceiro nivel, a través da celebración do III Congreso Galego de Cooperativas, que xirou baixo esta temática en exclusiva.

O resultado reflíctese neste LIBRO BRANCO no que se sintetizan as realidades do cooperativismo galego e se proxectan as súas potencialidades. Avánzanse tendencias e ofrécense análises que no futuro máis próximo contextualizarán, xunto coas conclusións achegadas no propio III Congreso, a planificación e desenvolvemento das actuacións da Xunta de Galicia e do Consello Galego de Cooperativas neste eido, singularmente na área de fomento. Ao mesmo tempo poderá servir como elemento orientador das distintas actuacións que poida realizar a administración local, no ámbito das súas competencias, así como outras entidades públicas ou privadas.

Cómpre, por último, agradecer o esforzo realizado polo equipo de traballo, así como a colaboración de todas as persoas e institucións que o fixeron posíbel. Noraboa a todos, non só polo resultado que temos á vista, senón tamén, e moi especialmente, por telo realizado cooperativamente.

María José Cimadevila Cea
Presidenta do Consello Galego de Cooperativas

Índice

PARTE PRIMEIRA: INTRODUCCIÓN. PRESENZA GLOBAL DO COOPERATIVISMO EN GALICIA

Capítulo I: Obxectivos e Metodoloxía

1.- Obxectivos	21
2.- Metodoloxía	24

Capítulo II: A presenza global do cooperativismo en Galicia

1.- Raíces, visións e fitos na evolución do movemento cooperativo en Galicia	37
2.- Macromagnitudes do cooperativismo galego. A dinámica recente.....	39
3.- A importancia social do cooperativismo en Galicia	46
4.- A importancia económica do cooperativismo en Galicia. As cooperativas na economía de Galicia.....	51

PARTE SEGUNDA: ANÁLISE DAS DISTINTAS CLASES DE COOPERATIVAS

Capítulo III: Cooperativas agrarias

1.- Panorámica xeral	67
2.- Actividades económicas en relación co contorno	74
3.- Os socios	90
4.- A organización societaria	96
5.- Organización empresarial.....	108
6.- Aspectos económicos e financeiros das cooperativas agrarias	129
7.- Outros aspectos	145

Capítulo IV: Cooperativas de traballo asociado

1.- Panorámica xeral	157
2.- Actividades económicas en relación co contorno	166
3.- Os socios	169
4.- A organización societaria	174
5.- Organización empresarial.....	178
6.- Aspectos económicos e financeiros das cooperativas de traballo asociado	191
7.- Outros aspectos	202

Capítulo V: Cooperativas de vivendas

1.- Panorámica xeral	211
2.- Actividades económicas en relación co contorno	218
3.- Os socios	220
4.- Organización societaria	223
5.- Organización empresarial.....	224
6.- Aspectos económicos e financeiros das sociedades cooperativas de vivendas	226
7.- Outros aspectos	230

Capítulo VI: Cooperativas de ensino	
1.- Panorámica xeral	235
2.- Actividades económicas en relación co contorno	237
3.- Os socios	239
4.- A organización societaria	241
5.- Organización empresarial	245
6.- Aspectos económicos e financeiros das cooperativas de ensino	247
7.- Outros aspectos	256
Capítulo VII: Cooperativas de servizos	
1.- Panorámica xeral	261
2.- Actividades económicas en relación co contorno	264
3.- Os socios	267
4.- Organización societaria	270
5.- Organización empresarial	271
6.- Aspectos económicos e financeiros	274
7.- Outros aspectos	277
Capítulo VIII: Outras clases de cooperativas	
A.- Cooperativas do mar	285
1.- Panorámica xeral	285
2.- Actividades económicas en relación co contorno	286
3.- Os socios	289
4.- Organización societaria	290
5.- Organización empresarial	291
6.- Outros aspectos: A incidencia económica das cooperativas do mar e o seu papel institucional	292
B.- Cooperativas de explotación en común de terras	293
1.- Panorámica xeral	293
2.- Actividades económicas en relación co contorno	294
3.- Os socios	295
4.- Organización societaria	296
5.- Organización empresarial	297
6.- Resultados económicos	299
7.- Outros aspectos	301
C.- Cooperativas de consumidores e usuarios	302
1.- Panorámica xeral	302
2.- Actividades económicas e tendencias de futuro	303

3.- Os socios	304
4.- Organización societaria	305
5.- Organización empresarial.....	305
6.- A información, formación e organización para o consumo	306
D.- O crédito cooperativo en Galicia	307
1.- Introducción	307
2.- Marco legal	307
3.- Recensión histórica.....	308
4.- Momento presente	310
5.- Perspectivas de futuro	311
E.- As cooperativas con sección de crédito.....	313

PARTE TERCEIRA: INTEGRACIÓN E ASOCIACIONISMO

Capítulo IX: A integración empresarial

1.- Panorámica xeral da concentración e integración empresarial	319
2.- A intercooperación en Galicia.....	322
3.- O grao de integración empresarial no movemento cooperativo en Galicia	327
4.- Os resultados da concentración empresarial	329

Capítulo X: O asociacionismo

1.- Panorámica global do asociacionismo cooperativo	335
2.- Actividades e resultados.....	340
3.- Posibilidades de ampliación do movemento cooperativo	341

PARTE CUARTA: VALORES E POTENCIALIDADES

Capítulo XI: A dimensión empresarial do cooperativismo galego

1.- Obxectivos e condicións de viabilidade do proxecto empresarial cooperativo	349
2.- Sociedades cooperativas e racionalización e eficiencia nas estruturas e procesos produtivos	354
3.- As sociedades cooperativas como vehículos de competencia en mercados abertos	364
4.- O valor das cooperativas como empresas de participación	373

Capítulo XII: As sociedades cooperativas e o emprego

1.- O emprego nas cooperativas galegas	381
2.- O autoemprego	386
3.- Características singulares da prestación de traballo en réxime cooperativo	392
4.- Asalariados	393
5.- Mulleres e cooperativismo	394

6.- Desenvolvemento das capacidades laborais e empresariais	396
7.- A creación de emprego no contorno local	399
8.- Colectivos con dificultades de acceso ao mercado de traballo.....	400
9.- A regularización da economía informal	400
10.- Novos xacementos de emprego	402

Capítulo XIII: A vertente máis social do cooperativismo

1.- Os valores cooperativos	407
2.- Educación e formación integral	419
3.- Cooperativas e benestar social	422

Capítulo XIV: Novos eidos e oportunidades

A.- Novos eidos para o cooperativismo forestal	431
1.- O monte galego.....	431
2.- As alternativas forestais no eido cooperativo	436
3.- Diversificación de actividades no monte galego e contribución das cooperativas	441
4.- As comunidades de montes e as cooperativas	443
5.- A cooperación na transformación	445
6.- Propostas de dinamización cooperativa.....	445
B.- Novos eidos para o cooperativismo no mar	447
1.- O contorno económico e social da pesca cara ao cooperativismo	447
2.- Os desafíos sectoriais cara ao futuro	450
3.- As cooperativas, unha ferramenta útil.....	452
4.- Algunhas vantaxes das cooperativas no sector pesqueiro	453
5.- Os novos eidos no mar	453
C.- As cooperativas de servizos sociais e integración social	457
1.- Os servizos sociais	457
2.- Situación actual e perspectivas	459
3.- As cooperativas na prestación dos servizos sociais	460
4.- O mercado de traballo e a integración social	462
5.- As cooperativas de integración social	463
6.- O papel das administracións públicas	465

Capítulo XV: Sociedades cooperativas e desenvolvemento

1.- Cooperativas e organización, estruturación e integración dos sectores	469
produtivos nos procesos de cambio	
2.- Cooperativas e desenvolvemento local	474
3.- Sociedades cooperativas e desenvolvemento rural	480

4.- Cooperativas e sustentabilidade. Cooperativas e seguridade alimentaria.....	485
5.- Cooperativas e utilización integral dos recursos.....	489
Capítulo XVI: Poderes públicos e cooperativismo	
1.- O marco xurídico do cooperativismo en Galicia.....	493
2.- Políticas públicas e cooperativismo	499
3.- As cooperativas na interlocución e na articulación de consensos sociais	517
4.- O Consello Galego de Cooperativas	520
5.- Ferramentas de futuro	522
CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓNS	527
BIBLIOGRAFÍA	559
ANEXOS	
Anexo 1: Listaxe dos axentes cualificados entrevistados.....	573
Anexo 2: Enquisas para as cooperativas.....	579
Anexo 3: Cuestionario para as entrevistas aos axentes cualificados	605
Anexo 4: Enquisas a socios cooperativistas	615